

ЗАДОВОЉСТВО СТУДЕНАТА ИЗАБРАНИМ СТУДИЈСКИМ ПРОГРАМОМ РАЗРЕДНЕ НАСТАВЕ

Сажетак: Разлози због којих су се студенти определили за избор студијског програма разредне наставе су бројни: примарна љубав бити студент разредне наставе, престижно занимање у друштву, наговор другова, родитеља или наставника, настављање породичне традиције, профитабилно занимање, као друга шанса јер претходно није уписана примарно жељена студијска група и многи други. Наведени разлози уписа избора студијске групе за разредну наставу, различито могу да утичу на задовољство студената изабраним студијским програмом. Дешава се и да током студија, дође до промене схватања студената о изабраном студијском програму. Да би се утврдило да ли су и у којој мери студенти задовољни изабраним студијским програмом разредне наставе, у другој половини 2012. године спроведено је истраживање на узорку од 106 студената разредне наставе на Учитељском факултету у Призрену. Подаци прикупљени анкетом и обрађени дескриптивном статистиком, показали су да су студенти разредне наставе углавном задовољни изабраним студијским програмом и да постоји значајна разлика у процени студената прве и четврте године студија, при чему су студенти четврте године задовољнији изабраним студијским програмом разредне наставе од студената прве године студија. Најзначајнији резултати истраживања приказани су у форми закључка, а дате су и педагошке импликације.

Кључне речи: разредна настава, учитељ, учитељска професија, студенти разредне наставе, задовољство изабраним студијским програмом разредне наставе

Увод

Појам и термин *учитељ*, може се дефинисати у ширем и у ужем смислу. У ширем смислу, учитељ је сваки човек који другог нечему учи. Звање учитеља у ужем смислу појавило се у елементарним, а учврстило у основним школама 17. века. Учитељ је стога особа која обавља васпитно-образовни рад у млађим разредима основне школе. Он није само учитељ, већ и васпитач, који свој рад везује уз систематско образовање и перманентно усавршавање. Учитељски позив се сматра узвишеним, а учитељ посебним типом човека који је одувек био уважен у народу. За њега се говори да је душа основне школе. Његов лик се идеализује. Зато је и потребно да учитељ буде свестран и савршен.

¹ aleksandra.milenovic1992@gmail.com

Образовање учитеља мењало се после Другог светског рата у зависности од промена и потреба друштва. Мењало се и у зависности од захтева наставе у основној школи. Све до 60-их година 20. века, учитељи су се образовали у учитељским школама, а након тога у педагошким академијама и вишим педагошким школама. У овим образовним институцијама стицало се више школско образовање, а звање које су добијали било је *наставник разредне наставе*. Године 1993. донет је Закон који је предвиђао укидање виших педагошких школа и оснивање учитељских факултета. На учитељским факултетима студенти су стицали високу школску спрему и звање *професор разредне наставе*. Паралелно су све до краја 20. века, неке више педагошке школе наставиле са школовањем уписаних студената, али није било нових уписа. Од школске 2009/10. године, на већини учитељских факултета у Србији, почеле су да се организују и дипломске академске *Мастер студије*.

Разлози због којих студенти уписују студије разредне наставе су бројни. Најчешће помињани су: примарна љубав бити студент разредне наставе, престижно занимање у друштву, наговор другова, родитеља или наставника, настављање породичне традиције, профитабилно занимање, као друга шанса јер претходно није уписана примарно жељена студијска група и многи други. На студије разредне наставе уписују се студенти који су у средњој школи остварили одличан или врло добар успех и углавном са завршеном гимназијом. Уписују се и ученици сродних средњих школа друштвеног и природно-математичког смера у четворогодишњем трајању. Поред полагања пријемног испита из опште информисаности и матерњег српског језика, сви кандидати подлежу провери физичких, говорних, музичких и естетских способности. Поред тога, полаже се и тест опште интелигенције, који је, као и претходне провере, елиминаторног карактера. Ово су значајни предуслови да ће студенти током студија стећи сва потребна професионална и стручна знања, педагошко-психолошке, дидактичко-методичке, социјално-комуникацијске и друге компетенције за успешно обављање учитељске професије.

Од доброг учитеља зависи много тога у основној школи. Зато се и каже да и школа вреди онолико колико вреди учитељ. Учитељ је даље и васпитач. Да би ове две улоге у једном лицу – учитељу, могле да дођу до пуног изражаја, будући учитељ би требало да буде свестрано формирана личност према суштини и задатку васпитно-образовне функције. Стога су планови и програми студијских група разредне наставе тако конципирани, да доприносе свестрано образовном учитељу, који ће бити спреман да квалитетно обавља своју професију и одговори свим захтевима садашње основне школе и друштва у целини.

Теоријски приступ проблему истраживања

У суочавању са будућношћу и новим изазовима образовања у 21. веку, суштински се мења и полажај учитеља у образовно-васпитном процесу. У приступу проблему овог рада, успешан је онај учитељ чију личност каракте-

ришу: а) повољан склоп особина личности за учитељску професију и са изразитим општим интелектуалним способностима, емоционалном и социјалном интелигенцијом, комуникацијским умећима, морално-хуманистичком и мултикултуралном оријентацијом и толеранцијом различитости; б) педагошка љубав према деци и поштовање њихове личности; в) способности емпатисања и алтруизма; г) способности подржавања ученика са препрекама у учењу и учешћу (са тзв. посебним образовним потребама, даровитих и талентованих) и свих осталих и д) професионални однос према свом учитељском послу и према специфичним радним задацима у данашњој настави и школи. Зато се и каже да је учитељ све мање дидактички инструктор, а све више успешан организатор образовно-наставног рада и водич кроз учење. Учитељ је даље главни покретач и иницијатор модернизације наставе. Његова улога је немерљива, па је потребно да се стално образује и усавршава како би могао да одговори новим захтевима које пред њега постављају друштво и основна школа. Квалитет учитеља „...у крајњој мери одређује квалитет наставе као васпитно-образовног процеса учења у настави“ (Green, 1999: 87). Све је раширеније и схватање по коме „...настава у великој мери зависи од квалитета учитеља: стручних, научних, психолошких, педагошких, дидактичких, методичких, његовог искуства, али и радних, моралних и пре свега људских квалитета“ (Langer, 2002: 152). Зато и нема доброг рада учитеља ако он стручно и педагошки није добро припремљен за свој позив. Он има најодговорније место у свим фазама наставног процеса и има другачије функције и улоге. Тако их посматрајући, оне су у препаративној, оперативној, верификативној и апликативној фази.

Све већа очекивања од учитеља у садашњем друштву континуирано проширују и компетенције које би учитељ требало да стекне (компетенције учења, глобалног учења, медијске компетенције, европске и интеркултуралне компетенције и др.). Игор Радека истиче да је нужно стално побољшавати квалитет образовања учитеља (Radeka, 2009). По њему, побољшање квалитета образовања учитеља подразумева: добро квалификовану професију, сваки учитељ би требало да има могућност наставка студија до највишег нивоа са циљем континуираног развоја својих компетенција и побољшања свих шанси за напредовање унутар своје професије. Стога би и образовање учитеља требало бити мултидисциплинарно, а учитељска професија смештена унутар контекста доживотног образовања. Да би се то постигло, потребно је да сви и/или већина њих, на време препозна важност постизања новог знања као и подржавање научног и истраживачког рада, како би њихов рад био препознатљив унутар образовног система. Стога би, како наводи Жак Делор, учитељска професија требала бити мобилна и утемељена на партнерству, при чему би партнерско образовање учитеља имало нагласак на практичним вештинама (Delors, 1998). Он даље наводи неколико кључних мера у циљу унапређења учитељске професије, а оне су: а) боља селекција кандидата за учитељску професију; б) побољшање иницијалног образовања учитеља;

унапређивање професионалног усавршавања учитеља; в) квалитетна селекција и усавршавање професора који образују учитеље; г) надзор наставног рада учитеља; д) успешно управљање школама; ђ) укључивање родитеља и компетентних спољних сарадника с радним искуством у стручне предмете; е) стварање привлачних радних услова (осигуравање одговарајућих и редовних плата у поређењу са осталим професијама које захтевају исту школску спремину, мотивисање учитеља који раде у удаљеним местима и сиромашним подручјима и покретљивост међу учитељима) и ж) обезбеђивање квалитетних наставних материјала (уџбеника и осталих публикација, наставних средстава савремене образовне технологије и технике, дидактичких софтверских програма за поједине наставне предмете и др.).

Према препорукама Европског парламента, дефинисано је осам кључних компетенција за обављање учитељске професије. То су: 1) комуникација на матерњем језику, 2) комуникација на страним језицима, 3) математичка писменост и основна знања науке и технологије, 4) дигитална компетенција, 5) компетенција учити како се учи, 6) међуљудска и грађанска компетенција, 7) предузетништво и 8) културна компетенција. Да би се то постигло, у развијеним системима васпитања и образовања у Европи, постоје бројне идеје које подразумевају доношење заједничких европских начела за способности и квалификације учитеља. Најзначајнија заједничка начела образовања учитеља су: а) учитељ би требало да поседује високу школску спремину и одговарајућу квалификацију, б) програми образовања учитеља морају бити распоређени у сва три циклуса високог образовања, како би се осигурало њихово место у европском простору високог образовања што би омогућило повећање могућности напредовања и мобилност учитеља унутар учитељске професије и в) потребно је развијати праксу која је утемељена на истраживању и сазнањима за развој нових знања у образовању. У складу са наведеним захтевима, у многим земљама Европске уније у току су реформе курикулума и модификације састава иницијалног образовања учитеља. У већини земаља примењује се нови приступ образовању учитеља, који се одређује као динамичан, отворен и трајан процес утемељен на захтеву да је континуирани професионални развој и стално стручно усавршавање обавеза која произилази из професионалне етике и одговорности сваког ко је одабрао учитељски позив.

Досадашњи покушаји промене наставних програма за образовање будућих учитеља на учитељским факултетима у Републици Србији наилазили су на бројне препреке. Сви наставни програми углавном су доношени уз међусобна усаглашавања на нивоу Заједнице учитељских факултета Републике Србије и по препоруци Министарства просвете и Националног савета за више и високо образовање. Наставни програми су даље усклађивани и са постојећим наставним кадром на сваком појединачном учитељском факултету. То је за учитељске факултете у основи значило *имати завезане руке* и онемогућавано је свако евентуално *искакање* појединих учитељских факул-

тета који су имали амбиције, знања и воље да мењају живи организам којим се назива студијски програм.

Спровођење концепта новог професионализма учитеља у теорију и праксу планирања образовних курикулума успешно се може остварити афирмацијом компетенцијског приступа учитељској професији. Покретање промена у том смислу „...иде преко редефинисања темељних циљева и задатака образовања учитеља кроз његово залагање да се они усмеравају на постизање темељне квалификације уместо на продукте знања“ (Peeters, 2008: 216). Зато би и студијски програми разредне наставе требало да обухватају садржаје које ће студенти успешно научити (Reese & Walker, 2006). Они даље морају бити у функцији учитељске професије, како би студенти током студија научили све што им је потребно да успешно обављају своју професију. Полазећи од претпоставке да образовање учитеља у садашњим околностима подразумева прелаз са свих ранијих облика образовања на високошколско образовање, намеће се и потреба дошколовавања запослених учитеља до стицања високе школске спреме.

Шта о свему томе мисле студенти разредне наставе? Како они гледају на учитељску професију? Да ли су задовољни изабраним студијским програмом разредне наставе? Какве су процене студената прве, а какве четврте године студија? Има ли разлике и у чему се оне огледају? На ова и друга питања, тражиће се одговори у овом спроведеном истраживању. Они су затражени од самих студената студијског програма разредне наставе.

Методолошки концепт истраживања

Дефинисан у ширем приступу, предмет истраживања је проучавање образовања будућих учитеља на студијским групама разредне наставе. Предмет истраживања у ужем смислу је задовољство студената изабраним студијским програмом разредне наставе. Полазећи од овако дефинисаног предмета, циљ истраживања је идентификација процена студената о задовољству изабраним студијским програмом разредне наставе. Задатак истраживања је да се утврди постоји ли значајна разлика у проценама студената разредне наставе о задовољству изабраним студијским програмом у зависности од уписане године студија. У истраживању се пошло од опште претпоставке да су студенти задовољни изабраним студијским програмом разредне наставе, али и посебне претпоставке да постоји значајна разлика у проценама студената о задовољству изабраним студијским програмом разредне наставе у зависности од уписане године студија.

Варијабле обухваћене овим истраживањем су зависна и независна варијабла. Зависна варијабла је задовољство студената изабраним студијским програмом разредне наставе. Испитивана је на Скали процена студената о задовољству изабраним студијским програмом разредне наставе (Скалер –

ПС-ЗИСПРН). Независна варијабла је уписана година студија, при чему су истраживањем обухваћени само студенти прве и четврте године студија. У истраживању је примењен *историјски и трансферзални поступак*. Коришћена је *дескриптивна метода*. Истраживачка техника је *скалирање*. Сprovedено је коришћењем Скалера процене студената о задовољству изабраним студијским програмом разредне наставе (Скалер – ПС-ЗИСПРН). Скалер је Ликертовог типа и тростепени је. Састоји се од 10 тврдњи, са скалом интензитета сагласности: а) слажем се, б) нисам сигуран-а и в) не слажем се. Конструисана је за ово истраживање. На самом истраживању провераване су метријске карактеристике скалера, када је и извршена корекција инструмента.

Истраживање је спроведено у другој половини 2012. године, на узорку студената прве и четврте године студија Смера за разредну наставу на Учитељском факултету у Призрену. У узорку је било 66 (62,30%) студената прве и 40 (37,70%) студената четврте године студија (табела 1). Узорак је случаја и репрезентативан је. Подаци прикуљени истраживањем обрађени су дескриптивном статистиком. За сваког студента из узорка истраживања, рачунат је укупан скор који је могао имати вредности од 10 до 30. На основу израчунатих скорова, извршена је категоризација процене студената о задовољству изабраним студијским програмом разредне наставе: а) 10–17 (делимично задовољни), б) 18–24 (углавном задовољни) и в) 25–30 (потпуно задовољни). Поред фреквенције (N) и процената (%), рачунато је: хи квадрат тест (χ^2), степени слободe (df) и приближна значајност разлике (p). Резултати истраживања приказани су табелом и графиконом.

Анализа резултата истраживања

Резултати истраживања приказани су према подацима добијеним дескриптивном статистиком о упоређивању варијабла о уписаној години студија и задовољству студената изабраним студијским програмом разредне наставе.

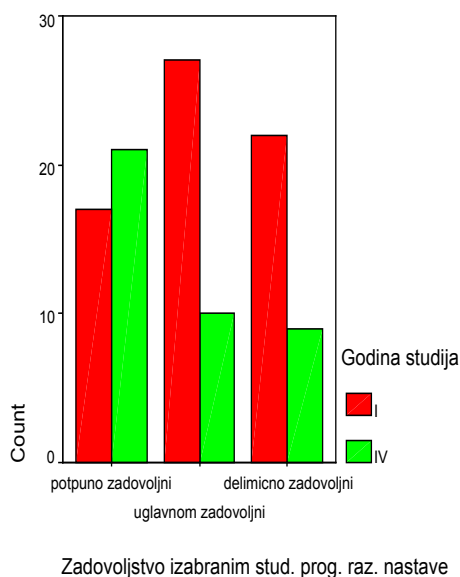
Табела 1. Уписана година студија и задовољство студената изабраним студијским програмом разредне наставе

Уписана година студија	Фреквенција и проценти	Задовољство студената изабраним студијским програмом разредне наставе			Укупно:
		потпуно задовољни	углавном задовољни	делимично задовољни	
I година студија разредне наставе	N	17	27	22	66
	% (година)	25,80%	40,90%	33,30%	100,00%
	% (укупно)	16,00%	25,50%	20,80%	62,30%
IV година студија разредне наставе	N	21	10	9	40
	% (година)	55,30%	27,00%	29,00%	37,70%
	% (укупно)	19,80%	9,40%	8,50%	37,70%
Статистички показатељи:		$\chi^2 - 7,774$; df-2; p-0,021			

Подаци показују да су студенти прве године студија углавном задовољни изабраним студијским програмом разредне наставе, како се изјаснило 40,90% испитаних. Потом следе студенти који су делимично задовољни, њих 33,30% и 25,80% студената, који процењују да су потпуно задовољни изабраним студијским програмом разредне наставе. Код студената четврте године студија, ситуација је знатно другачија. Највећи број њих или 55,30% је потпуно задовољно изабраним студијским програмом разредне наставе. Делимично је задовољно 29% испитаних студената, док њих 27% процењује да су углавном задовољни изабраним студијским програмом разредне наставе (табела 1).

Према подацима приказаним у табели 1 се види да међу упоређиваним варијаблама о задовољству студената изабраним студијским програмом разредне наставе, постоји значајна разлика. Вредност хи квадрат теста ($\chi^2 - 7,774$), при два степена слободе ($df-2$), статистички је значајна на нивоу $p < 0,05$ ($p-0,021$).

Графикон 1. Уписана година студија и задовољство студената изабраним студијским програмом разредне наставе

Наведена разлика у проценама студената о задовољству изабраним студијским програмом, још јасније се види на графикону 1, где студенти четврте године показују виши степен задовољства у односу на студенте прве године студија разредне наставе. Добијени резултати су разумљиви зато што су студенти прве године на почетку студија. До момента спровођења истраживања, нису имали нити један испитни рок. Пуни су елана. Мотивисани су за рад и учење. Пробитачни су и жељни успеха на факултету (Miller,

2008; Бојановић, 1995; Гузина, 1980). Међутим, време проведено на факултету је кратко да би они евентуално променили своја схватања и мишљења о задовољству изабраног студијског програма (Goelman et al., 2006). Поред тога, задовољство студената уписаним студијским програмом разредне наставе, у великој мери зависи и од разлога због којих су они и уписали студијски програм разредне наставе. Студенти прве године студија, којима студије разредне наставе нису била примарна жеља, нормално је да су и мање задовољни изабраним студијским програмом, у односу на студенте којима је то била примарна жеља. Међутим, студенти у току студија могу променити своје мишљење о изабраном студијском програму и током студија исто завољети, иако им оно није била примарна жеља. Да би до тога дошло, потребно је време. Зато су и разумљиве процене студената завршне године студија, који су показали виши ниво задовољства изабраним студијским програмом разредне наставе у односу на студенте прве године студија и из овог разлога.

Закључак и педагошке импликације

Резултати истраживања могу се изнети у форми закључка.

1. Теоријским разматрањем проблема истраживања видело се да је учитељ особа која припрема, планира, реализује и вреднује васпитно-образовни рад у млађим разредима основне школе. Учитељски позив је у раду представљен узвишеним занимањем, а учитељ посебним типом човека који је одувек био уважен у народу, од чијег успеха у великој мери зависи и успех основне школе у целини.
2. Разлози избора студијског програма разредне наставе су бројни. Најчешће помињани су: примарна љубав бити студент разредне наставе, престижно занимање у друштву, наговор другова, родитеља или наставника, настављање породичне традиције, профитабилно занимање, као друга шанса јер претходно није уписана примарно жељена студијска група и многи други. Зато и постоје разлике у задовољству студената изабраним студијским програмом разредне наставе.
3. Резултатима емпиријског истраживања, утврђена је значајна разлика у задовољству студената изабраним студијским програмом разредне наставе у зависности од уписане године студија, при чему је утврђено да студенти четврте године студија имају виши ниво задовољства изабраним студијским програмом разредне наставе у односу на студенте прве године студија.
4. Како је намера аутора да осим теоријског (научног), овај рад има и практични смисао и значење, неопходно је да се на крају изнесу неке педагошке импликације и укаже на могуће правце побољшања квалитета рада и образовања учитеља. Све то допринеће и

већем задовољству студената изабраним студијским програмом разредне наставе, посебно оним којима упис студијског програма разредне наставе није била примарна жеља.

- а) Полазећи од претпоставке да савремено образовање учитеља подразумева прелаз са свих ранијих облика образовања на високошколско образовање, намеће се потреба дошколовавања учитеља до стицања високе школске спремности.
- б) Неопходно је да се прекине ангажовање учитеља који немају високу школску спремност и исти замене незапосленим учитељима који су стекли високу школску спремност за обављање учитељске професије.
- в) Учитељима са вишом школском спремом потребно је да се одреди оптимални рок у коме би требало да стекну високу школску спремност, за које би време у основним школама обављали друге послове (рад у библиотеци, медијатеци и др.).
- г) Овим истраживањем дошло се до бројних одговора који и до сада нису представљали научну непознаницу, али нису у довољној мери били проучени. Отворена су бројна друга питања на које је потребно тражити одговоре у неким будућим истраживањима. Смисленим се чини потреба истраживања задовољства студената изабраним студијским програмом разредне наставе од међузависности уписане године студија и разлога због којих су студенти уписали студијски програм разредне наставе, што се као посебно питање наметнуло, након анализе резултата овог спроведеног истраживања.

Литература

- Бојановић, Р. (1995). *Психологија међуљудских односа*. Београд: Институт за криминологију и социолошка истраживања.
- Goelman, H., Forer, B., Kershaw, P., Doherty, G., Lero, D. & LaGrange, A. (2006). Towards a predictive model of quality in Canadian child care centers. *Early Childhood Research Quarterly*, 21(3), 280–295.
- Green, P. (1999). *Building Robust Competencies: Linking Human Resource Systems to Organizational Strategies*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Гузина, М. (1980). *Кадровска психологија*. Београд: Научна књига.
- Delors, J. (1998). *Учење благо у нама, у: Извјешће УНЕСКО-у Међународног повјеренства за развој образовања за 21. столјеће*. Загреб: Educa.
- Langer, A. (2002). *Ich übernehme eine 1. Klasse*. München: Oldenburg Schulbuchverlag.
- Miller, I. (2008). *Developing New Professional Roles in the Early Years*. London: Hodder.
- Peeters, J. (2008). *A European perspective on professionalism in Early Childhood Education and Care*. Amsterdam: SWP Publishers.

Radeka, I. (2009). *Cjeloživotno obrazovanje nastavnika*. U: D. Bouilet i M. Matijević (ur.) (2009). Zbornik radova sa 3. međunarodne znanstvene konferencije *Kurikulumi ranog odgoja i obveznog obrazovanja*, održane u Zadru, 13–15.11.2009. godine (659–670). Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Reece, L. & Walker, S. (2006). *Teaching, Training and Learning: A practical Guide*. Durham: Business Education Publishers Limited.

Aleksandra Milenović

STUDENT SATISFACTION STUDY PROGRAMS OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS ACTIVITES

Summary: Reasons why students chose to study the choice of the number of primary school teachers: primary love being a student of class teaching, a prestigious profession in society, urging peers, parents or teachers, continuing the family tradition, profitable occupation, as a second chance because it was not previously recorded primarily preferred study groups and many others. The reasons stated by the study group enrollment choices for classroom instruction, may differently affect students' satisfaction with the chosen program of study. It happens that during the study, there is a change in student understanding of the chosen program of study. In order to determine whether and to what extent students are satisfied chosen program of study class teacher, the second half of 2012. year, the survey was conducted on a sample of 106 students classroom teaching in the Teacher Training Faculty of Prizren. Data collected through the questionnaire and analyzed by descriptive statistics have shown that students are generally satisfied with the class teacher selected program of study, and a significant difference in the estimation of first and fourth year of study, with the fourth year students, satisfied chosen program of study of classroom teaching freshmen year of study. The most important results of the research are presented in the form of a conclusion, and they are given, and educational implications.

Key words: classroom, teacher, teaching profession, students, school teachers, we are the chosen program of study class teacher